

LOS VELLS CARRERS DE PERPINYÀ

principis d' aquest any, lo bibliotecari municipal de Perpinyà Sr. Pere Vidal, donava en la Associació política d' aquella vila una curiosa conferència sobre 'ls carrers antichs que han desaparegut ó tenen canviats los noms. Es una nota catalana que no deixarà de tenir interès pera nostres lectors, y per aixó la insertém en estracte.

Varias padrinas se disputan l' honor d' haver batejat á la vila de Perpinyà: mes com eixas padrinas no son mes que llegendaries, tenim pera què refutar massa sas quiméricas pretensions.

En primer terme, 's troban los pastors de las Alberas que, després de l' incendi dels Pirineus (acariciat per lo poeta Jascinto Verdaguer), haurian construït sas cabanas y pletas en la ribera dreta de la Tet. Després sentim parlar d' un pastor de l' alta montanya, anomenat Pere Pinya, qui prés d' anyoransa en sa altura de 1750 metros, hauria escoltat á las onàs murmurants de la Tet, deixantse portar per ellas fins á las riberas encantadas de la vila, ahont aixecá sa casa, rodejada d' un clos.

No ha existit may Pere Pinya. Lo nom propi de *Perpinianus* perteneix á un colonista romá que vá plantar sa tenda en lo mateix lloch ahont sigles més tart se construí la parroquia de Sant Joan.

Aquesta vella iglesia, encara en peu, pero amenassada de parcial demolició, data del any 1025 y no es lo temple més antich de Perpinyà. L' havian precedit dos altres monuments, un del sigle iv ó v y un altre

del XI. Aquest darrer subsisteix englobat en las construccions de 1025.

Lo primer document que menciona la vila es del any 927: dos actes, una de 934 y altre de 935, designan Perpinyà per son nom sol, mentres que fins allí l' havia precedit la denominació de *vila* comuna á tot lloch habitat.

En 1102 lo comte Guilabert fundá, á l' iglesia de Sant Joan, un capítol de 14 sacerdots: en 1118 la vila tenia ja certa importancia, y es casi cert que tots los barris que constituheixen avuy la parroquia de Sant Joan estavan coberts de casas.

La *Villa Perpiniani* anava engrandint son clos, en termes que los documents de 1152 parlan de murallas *novas* que tancavan la parroquia de Sant Joan.

En 1172 lo comte Guinard dona per testament lo Roselló á Alfons II d' Aragó. Llavors los murs arribavan fins al pont d' *en Bastit*. En aquest punt se trobava la *via novella*, probablement lo carrer que sortint de Sant Joan passava per terras incultas ahont mes tart s' edificaren la Llotja, la plassa Laborie y 'l carrer Mailly.

Durant lo sigle XIII la vila 's completa: no 's fá mes que edificar, en termes que en 1230 ja no cap dintre 'l clos amurallat. En pochs anys se forman los barris y la Real. De 1240 á 1300 lo Puig se cubreix de casas, y Benedictins, Templaris, Franciscans, Agustins, Clarissas, Carmelitas y Jacobins edifican sos convents.

La vila 's converteix en capital del regne de Mallorca: prospera 'l comerç; se crean fortunes; lo *Castell real* domina la vila, y 'l rey Sancho posa la primera pedra de la catedral en 1324. En aquesta época s' acaba una nova muralla comensada á darrers del passat sigle, que es la subsistent en nostres dias.

Un fet important se relaciona ab la iglesia de Sant Joan, y es la solemne entrada dels inquisidors en 1495. Lo corteig atravessa la vila y entra en lo temple, ahont un dels inquisidors doná á conèixer l' objecte que portava 'l Sant Ofici al Rosselló. Allí trevallá, encara que 'l contrari 's diga: en 1546 un jueu fou cremat viu per causa d' heretjia, y més tart un dels inquisidors, plé d' ocupacions, se queixava de no poder acudir á son treball demanant que li donessen un suplent.

Los registres de Sant Joan mencionan també una professó ordenada per lo bisbe d' Elna en 1572 pera celebrar las matansas de Sant Bartomeu, y certas festas de bojos y bufons que llavors s' efectuavan. S' assistia ab máscara als oficis: se jngava als daus demunt dels altars; se bevia y cantava en lo temple. Eixas profanacions arribaren á tal punt, que un bisbe, després de moltes amenassas, lo posá en interdicció.

L' hospital de Sant Joan, convertit en la Misericordia, data del any 1116: la bonica gabia de ferro de la catedral es del 1742. En lo vehinat y devant la plassa d' Armas, (antigament *de la Llana*) se troba lo palau del duch de Noailles ahónt s' allotjá Lluís XIV en son viatge á Perpinyá l' any 1660.

Sortint de la iglesia per la porta lateral anomenada antigament de Betlém, s' entra en la capella del Crist acabada en 1543, en la qual hi ha una imatge molt anterior al renaixement. Per eixa capella se vá á una galeria plena de nitxos, antigas tombas de families rossellonesas.

Seguint los carrers del Cementir de Sant Joan, del Forn de Sant Joan y de la Má de ferro, se troba un bell monument arquitectónich del sigle XVI convertit en círcul de la Unió, y edificat en 1520 per Bernat Sanxo, rich burgués de Perpinyá, fill d' una familia de teixidors. Casi al devant s'aixeca la casa Llamby, avuy casa Terrades, coneguda al sigle XVI baix lo nom de *Casa de las Comedias*, y donant al carrer de *las bruxas* (1768) y á la plassa després.

Se penetra en lo carrer del Pes de la farina, per arribar á la Fleca, aprop de la porta d' Elna. La primera Fleca datava del any 1293. En lo carrer de Sant Salvador existia 'l convent del mateix nom, y un xich més lluny, la *Font nova* en la qual una inscripció porta la data de 1406.

De la Font nova s' apersebeix la retxa del Museo, antiga universitat qual construcció remonta á 1759. Lo rey Pere IV d' Aragó creá la universitat de Perpinyá: son fill Joan I la inaugurá, y en ella s' ensenyavan dret civil y canónich, ciencias y arts.

Sortint del Museo se pren lo carrer *del Carme* pera arribar á son número 12, casa de Çagarriga, ahónt en 1793-94 celebrá sas sessions lo Tribunal revolucionari dels Pirineus orientals.

S' arriba á la plassa del Arsenal, ahónt los tallers y magatsems militars ocupan gran part del antich convent *del Carme*. Son claustre fou fet en 1333. Allí 's troba lo carrer *gran dels ferrers*, avuy carrer Lluçia, nom d' un patriota que apesar de perteneixer á una gran familia rossellonesa, seguí la causa de la revolució.

Passant devant la porta Canet, una de las millor fortificadas de la vila, se puja lo turó que conduheix á la iglesia de Sant Jaume, monument qual part mes vella data de darrers del sigle XIII. Allí hi ha un quadro del 1489 representant la Llotja de mar de Perpinyá.

De la plassa del Puig se baixa al carrer de Sant Francisco de Paula, ahónt hi havia 'l convent de Minims anomenats «germans de la Victoria.» Aquest carrer es l' antich *call* que 'ls jueus habitaren desde 1242 fins 1493.

Lo vell convent dels Jacobins de la plassa de Sant Domingo, fundat en 1243, está ocupat per las oficinas y magatsems del cos d' enginyers militars: la iglesia es un monument important per sas dimensions y sa construcció. En una de sas capellas foren jutjats *los trabucaires* en 1846. Lo convent fou edificat sobre terras ocupadas per la casa de lleprosos, ja mencionada en 1172.

Lo carrer del bastó de Sant Domingo es l' antich *carrer dels Banys*, ahont los tintorers tenian sos secadors: mes tart s' establiren en la ribera esquerra de la Vassa, y son barri s' anomena *l tint*. En 1302 Jaume I de Mallorca hi posá 'ls blanquers, dels quals li vingué lo nom de *Blanqueria*.

Del carrer de Sant Domingo 's passa á la font dita de *Na Pincarda* per estar apoyada en la casa d' aquest nom. Data de 1456. En lo vehinat se troba lo carrer de la Intendencia vella, aixis conegut perque la casa ahont ara hi ha un colegi fou ocupada per l' Intendent del Rosselló.

Per lo carrer dels Tres Reys y lo dels Marxands, s' arriba á la Llotja, d' ahont se veu lo Castellet que probablement data del any 1368. La plassa de la Llotja es l' antiga *Plassa dels richs homens*, que conserva encara la Llotja ocupada per lo café de Fransa. Aquest edifici s' anomená també *Llotja de mar*, y en son primer pis s' establí lo Consulat que desde l' any 1388 jutjava los asuntos comercials. La construcció de la Llotja fou autorisada per cartas reals de D. Marti, fetxadas lo 20 Setembre de 1397: llavors aixecantse 'l monument, d' ordre gótic florit. Baix Carles V en 1540 s' acabá l' edifici pel costat de Casa de la Vila. Aquesta Casa ja havia sigut engrandida en 1315, 1368 y 1402, y sufí novas restauracions en 1692 y 1693.

Devant d' eix monument se troban tres carrers ab los noms de *Paireyries d' En Nadal*, *Fabriques d' En Nabot* y *Paireyries cubertes ó majors*, que recordan la fabricació de draps y panyos tan important á Perpinyá desde 'l sigle XII fins al XVI. En lo carrer de las Fabriques d' En Nabot es notable la casa Juliá, que data del sigle XIV.

Lo que ara s' anomena *Antich palau de Justicia* fou l' edifici de la *Diputació local*, construhit á mitjans del sigle XV. En la fatxada se veuhen las finestras, divididas per elegants columnas. Las pedras del arch de la porta son molt grossas y ben ajustadas.

Arribem á la *plassa de la Boria*, en qual costat esquerra hi ha la Barre, antich *carrer de la Gallineria*, y 'l *carrer de l' Eula*, nom d' un convent que en ell estava edificat. Lo carrer del Teatre s' anomenava *carrer dels Juristas*, y prop d' ell se veu lo *Trauch d' en Arnal Batlle*, nom d' un propietari que figura en varis actes del sigle XV.

Segueix lo carrer *dels Angels*, antigament nomenat *carrer Budeller* ó de la *Budelleria* perquè lo rech que per son mitj passava havia netejat als tripayres de la plassa Nova. Lo continuà lo carrer de las *Costureras*, en qual fons se troba lo portal del toro y 'ls quatre cantons. L' actual carrer Mailly que 'ls forma, s' anomenava abans carrer del Temple á causa d' una casa de Templaris allí establerta desde 'ls primers anys del segle XIII. La baixada que per allí segueix fou coneguda per *devallada del cavallet*, nom derivat d' un hostel que per mostra tenia un cavall. En 1631 s' allotjà en dit hostel una companyia de comichs espanyols qu' anava á la cort de Lluís XIII.

Lo Portal de la Sal ha sigut demolit: mes la Plassa de la Sal y 'l Pont de la Sal existeixen encara; si bé eixas denominacions son poch empleadas. La porta de la sal era de las murallas novas, y la que mes dintre de ciutat li corresponia en lo clos antich, s' anomenà *porta dels mallols* y 's trobava ahónt actualment hi ha lo pont d' en Bastit. Eix Joan Bastit vivia en lo segle XIII y tenia sa casa devant del rech comtal.

Se puja lo carrer de Sant Martí, succesivament anomenat de *Sant Francesch*, *dels Corders* y *dels Taronjers*. Aquest nom darrer li venia de tenir una doble fila d' aquells arbres, que matá 'l fret de 1709.

Lo barri de Sant Mateu se formá en lo lloch de la *Colomina d' en Bastit* y en las terras perteneixents als templaris, ab ell creantse com una nova vila fora de las murallas en la primera meytat del segle XII. Vers la mateixa época també 's construhia en la *Colomina d' en Pere comte de Salses* (espai comprés entre la plassa Nova, lo carrer gran de la Real y la iglesia de Sant Mateu). Llavors arribaren los pobres de la *Misericordia* ó frares mercenaris (1228), fundant lo convent quals runas se veuhén darrera 'l quartel de Sant Martí. Al costat hi ha 'l *Ceré*, nom d' un antich moli de cera. Mes amunt, lo carrer Dugommier era 'l carrer gran de las professons, y en són angle hi havia la primitiva iglesia de Sant Mateu, demolida en 1640 per trobarse massa aprop de las fortificacions.

Molts carrers del barri de Sant Mateu han tingut los noms canviats, tals com lo carrer de la *Vrilla*, lo de las *Comas*, lo de la *creu de Fusta*, *dels masells*, y altres. Couservan son nom los carrers de la *Llanterna*, de la *Pana*, y 'l *Pou de las Cadenas*.

Baix los comtes se fabricava moneda á Perpinyá, privilegi que li conservaren los reys d' Aragó y de Mallorca. Existeixeu encara los carrers de la *Porta gran de la Moneda*, y de la *Porta Petita*. Aquest s' havia abans anomenat *carrer del Estudi Major*. Lo carrer de la Presó se deya abans carrer de las *Molas*. Darrera seu hi havia lo carrer

de la Porta Major del forn de Santa Clara. Los claristas existian á Perpinyá, quan sa casa fou reedificada en 1522. En lo mateix barri hi ha lo convent de Santa Caterina de Siena, que data de 1612, y sa iglesia avuy está convertida en quadras. Lo carrer portava lo nom d' *en Avelanet*.

Lo carrer de la Presó conduheix al carrer *gran de la Real*, abans anomenat *carrer de la Freneria* perque en ella habitavan los freners y sellers. Al costat hi ha lo *carrer dels Anechs*. La Plassa Nova no mereix avuy tal nom. Un document de 1436 parla del rech comú ó *Rech real de Perpinyá*, y d' un moli de farina anomenat *Real*, prop de la Plassa Nova del Peix. Anteriorment era conegut lo carrer de la Fusteria Nova. Lo carrer de Sant Cristófol s' anomená *Fusteria Vella*.

Deixant á la esquerra la plassa dels Asses ó d' *en Mular* se pot visitar la iglesia de Nostra Senyora de la Real. Aquesta denominació li vé per ser vehina del castell real ó ciutadela. Estava ja consagrada en 1321, y té notables la pila bantismal del sigle XVI, alguns quadros de valor y la capella, á la dreta, de la Verge de la Soletat.

De la Real á la ciutadela sols hi ha un pas: aquest formidable conjunt d' edificis se composa de duas diferents parts: la torre, que es l' antic castell dels reys de Mallorca, y 'l clos fortificat los edificis construïts per Carles V y Lluís XIV. S' ignora la data de la construcció del castell, sabentse que no existia encara en 1275. En sa capella se troban las formas elegants dels edificis religiosos de darrers del sigle XIII ó comensaments del XIV. La porta es també notable per sa forma y las esculpturas que la decoran. La gran porta d' entrada al clos fortificat, data del any 1577.

EDUART TODA.

DEVANT DEL MONUMENT Á CLAVÈ

I

Arbre de magestat t' alsa la terra
glorificant un nom;
t' adosera un cel pur, y s' extasia
en tu la llum més clara del mitjdia,
y ulls plorosos de ditxa 't veu tothom.

II

¡Que rumbosa capsada coronante,
tronch de nostre payral!
Es lo fill del treball que al treball noble
guià ab la fè dels màrtirs tot un poble
á la Virtut y als goigs del Ideal.

III

¿Revivarás lo cant dels Almogàvers?
¿Nostres braus Pescadors
s' acoblarán per férten llurs cantadas?
¿Retornarán las mágicas tonadas
de las Ninas del Ter y 'ls Segadors?

IV

¡Quin mal cor si no 's cercan y agermanan
per rendirte tribut!
¡Si, al oure com los cridas, no s' uneixen;
si 'l recort del Apóstol escarneixen,
oblidant sos accents de Gràtutut!

V

¡Quin dol, quina ceguera y quina infamia
si arrivés á morir
en llurs cors son dalé per la Bellesa,
recayent en estúpida vilesa,
fent la estàtua que 'ls vetlla avergonyir!

VI

¡Cóm plorarias, Patria que 'l miráres
assedegat romeu
escorcollant tas gestas benehidas,
engarlandant ton front ab exquisidas
Flors que salvá dels fanchs y de la neu!

VII

Quánt de remordiment veyent coll-tortas
sas viroladas Flors,
guaytant desert son Montserrat purissim,
no sentint ressonar lo cant tendríssim
de sos gays Castellers y Vremadors!

VIII

Forastera cohort de cants impúdichs
enllotant los vergers
de sa Musa gentil catalanesca!
¡Cridoria aixelabrada y bordallesca
llensantla de las fargas y 'ls tallers!

IX

¡Ingratitut y afronta, en lloch de séquit
de glórias sense fi
á la memoria soberana y bella
de qui brillá com somrisenta estrella
que may lo despotisme va enfosquí!...

X

No será, no... Lo monument que s' alsa
honrant al Mestre gran,
si acatament de Patria al brillant geni,
será símbol d' unió que may destreni
la discordia aburrible y deshonorant.

XI

Germans, juntémnos tots vora del arbre
reconfortanthi amor
al cantor de la Patria renascuda...
La estátua de 'n Clavé no sia muda:
fassi á sa veu resposta 'l nostre honor.

XII

Ella dirá per sempre á la fillada
com pot reconquerir
la victoria dels Drets que tant anyora,
si s' inspira en la idea redemptora
que l' Apóstol un jorn li feu sentir.

XIII

Ell 'ns dira cóm, recordant las glórias
que 'l Mestre recordá,
ha de finir del poble l' agonía,
caure 'l jou d' oprobiosa tiranía,
lluhi esplendent lo dia de demá.

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.

ANYORANSA

(PREMIADA AB LA ENGLANTINA EN LOS JOCHS FLORALS DEL RAT-PENAT
DE MONTEVIDEO, L' ANY 1887)

Que fora de cantar en llengua llemosina
no 'm queda més plaher, no tinch altre conhort.

Aribau.

Lluny de la pàtria que tant adoro,
d' aquella terra que fou mon cel,
plens de tristesa, jo que m' anyoro,
mos cants li envio d' amor fidel.

D' ensà de l' hora de ma partensa
mon cor colpejan sentiments forts,
y ab Catalunya fixa ma pensa,
visch d' esperansas y de recorts.

Quan per sas aspras serras corria
saltantne rocas y xaragalls,
y la mirada lluny estenia
per sas hermosas y alegres valls;

Quan de sas dolsas auras boscanas
mon front deixava que se 'n gaudís;
quan menyspreava riquesas vanas,
sense adonarmen era felis.

Portat d'un' ansia ben neguitosa
cayguí en mal hora per 'quets endrets,
la llum deixantne del sol, hermosa,
per las guspiras dels focs follets.

Ja 'l sech «pampero» que 'ls arbres mata,
may assecarne podrá mon plor,
ni tota l' aygua del rogench Plata
podrá ofegarne mon greu dolor.

En terra estranya veig maltractada
la rica llengua del «gay saber,»
y fins la historia trovo ignorada
de mon gran poble per l' estranger.

En vá es que busqui fassent ma via
res qu' afalagui mos sentiments:
com pres me miro qu' espera 'l dia
de que finescan los seus torments.

Jo anyoro aquella santa campana
que de mon náixer dongué l' avis,
la que alenava ma fé cristiana
parlantme sempre del paradís;

La veu de bronze qu' adolorida,
¡ay! de mos pares plorá la mort:
la que joyosa ha alegrat ma vida,
la qu' entristida m' ha dat conhort.

Jo anyoro aquella, la payral casa,
que de ma vida te 'ls millors fulls,
las flors que naixen demunt sa rasa,
qu' embadalían sovint mos ulls;

Aquella costa, la fondalada,
la font, la vinya y aquell torrent,
aquella fresca y alegre albada
y aquell franch ésser que té la gent...

¡Tot!... y quan penso que me 'n allunya
ma sort ingrata, y aquí 'ls perills
puch córrer d' oure qu' á Catalunya
fins la menysprean mos propis fills,

A la anyoransa que m' aclapara
tinch d' afegirhi l' ansia crudel,
qu' en esta terra no 'm deixa encara
ma sang aymarne sense recel.

¡Ay, Deu no vulga qu' aquí á la vora
per' mi comensi la eterna nit!...
Vull que mos ossos quan sia l' hora,
son repós tingan sense neguit.

Y si aquí un dia l' ánima entrego
al QUI regula los fets humans,
¡Oh! vull que 'm portin ¡fills, vos ho prego!
prop de mos pares y mos germans.

JOSEPH MARÍA OLLER.

Buenos Aires, Deseembre de 1887.

DESVARI

Palaus y bells jardins, richs mobiliaris
adamascadas sombras y salons,
temples d' art que de temps ja llegendaris
hostatje van donar als millonaris
senyors, duchs y marquesos y barons:

y joyas de valor y pedreria,
y ceptres y coronas y sagells,
y antiguas armaduras de valia,
y rebuscats treballs d' orfebreria
si de valor preuhats, encar més bells,

jo 't vinch á fer ofrena y presentalla
si á ta estimada olvidas, jo t' ho jur...
—Malbaja qui t' envia ¡Calla, calla!
primer vull de la mort freda mortalla
ans que olvidá' un amor tant noble y pur.—

Si aixó no es prou, del Cel jo t' ofereixo
la estada que millor puga trobar;
jo devant Deu, al home redimeixo;
jo tinch poders del Cel, á Deu serveixo
y aprop de Deu si vols, te puch portar.

Lo Cel ab tot son goig y benhauransa
ab sos perfums d' incens, cantichs divins;
amor més bell, sens fel, sens anyoransa;
lo Cel tal com ton ayma l' esperansa
ab verges y angelets y serafins.

Jo te 'l donaré així, si prest olvida
lo teu cor lo seu cor y amas lo etern...
—¡Calla! parla infernal y malehida;
en va es lo teu templar, mon cor no olvida;
si aymantla ofench a Deu, ¡donam l' infern!

JOAN FREIXA Y COS.

EN LO FOSSAR

Quan sortia 'l sol joyós
á ma estimada enterravan.
Jo estava al fossar plorós
per si acás la destapavan.

Me la deixaren besar
per la darrera vegada;
los llábis se 'm van cremar
ab tot y estarne gelada.

No poguí conteni 'l plor;
per més que m' aconhortavan:
las ilusions del meu cor
dintre la fossa enterravan,

. . . . .

Del marbre tinch gelosia
que avuy guarde son repós.
¡Quin jorn será aquell m' aymia!
que 'ns hi podrá tancá 'ls dos.

R. G. Y R.

EN UNA FESTA

No us hi vaig veure amor meva,
tant qu' us cercava per tot.
—¡Are ve!—cridá totduna
la gentada ab gran remor,
—¡Visca la reyna virtuosa!—
y aplaudian com á folls
—¿ha vingut? ¿ahont es?—jo deya
(¡cóm batia lo meu cor!)
y ma cara esgroguehida
que anyora un raig amorós
de sobte s' illuminava
ab un esclat de rojor;
—¿ahont es? no la veig...—miréula!
Visca, visca, feyan tots...
mes ab l' ánima entristida
tinguí que ofegar mon goig
al veure entrar a una reyna
que no era la del meu cor...
Jo havia cregut, hermosa,
que us aclamavan á vos.
Amor, ¿per qué no hi vingueren
á la festa de las flors?

E. MOLINÉ

CARTA

D' UNA PUVILLA Á UN HEREU

Perque ets fill de bona casa
y en capitols ets hereu,
dius per tot que las puvillas
si las miras las ull-prens.

Jo 'n se d' una de montanya,
dreta igual com Deu l' ha fet,
que al entorn hi volastrejas
prou galant y fatxender.

Y del mas ara com ara,
si has passat lo marxapeu,
es per mor del aygua fresca
ó ab escusas del llebrer.

Per avall la nomenada
deus tenir de no errar tret,
puig t' alabas que 'n las firas
l' una 'n deixas l' altra 'n prens.

Mes assí las de bon ayre
en la llosa no hi cayem,
que ab lo vol de las faldillas
esventem los esparvers.

Si quan passas la resclosa
te miressis á pleret
prou sabrias que á horas d' ara
no t' escau fe 'l devanell.

En la cara hi tens arrugas,
te cendrejan los cabells,
y per qu' ixin las mentidas
en la boca hi tens marlets.

Mes no abaixas tu la cara
ni pels pares nï per Deu:
per cullir no més d' en terra
una carta en lo canet.

Que de no, ja no viurías
banderot y malfeyner,
tocason de las tabernas
ab la morra y l' ayguardent.

A la vila te 'n irias
qu' es voltada d' admetllers,
y á una casa trista y sola
trucarias amatent.

Y al eixirhi una minyona,
que be massa que 't coneix,
de la ma te la endurías
pera ferla ta muller.

Y al passar per la segrera
ja 't diria ab sos gemechs
quina creu es la del ángel
á qui tu li has dat un bes.

Si tal fesses, á montanya
pots tornarhi á bastament,
y tindràs com los teus pares
bona taula y bon joquer.

Altament de que m' estimas.
endebadas fas retret,
que la ma m' escapsaria
ans de darte ni un clavell.

Puig á vistas y á passadas
lo rabal te tancaré;
y si cal t' alsaré 'l còure
com á lladre ó gos masell.

ÁNGEL GUIMERÁ.

LO BON JESUSET

Pus l' estela del dia
Ven de Jerusalem,
Quens ensenha que es dia
Estatz sus é velhatz
Senhors, que Deus amatz
Quel jorn es aprosmatz
E la nuech ten sa via.

Folquet de Marsella.

¿Perqué tan prest daura
lo Sol de Orient
las altas montanyas
y apaga 'ls estels?
Sols tocan las dotze
y 'l jorn ja apareix:
de negras tenebras
s' esquina lo vel,
y 'ls núvols espessos
pel mitx s' han ubert.
¿Qui baixa ab los ángels?
¿qui baixa del cel
ab tanta grandesa?
— *Lo bon Jesuset.*

Demunt d' un estable,
aprop de Betlém,
ja plegan las alas
los célichs viatgers.
Alli casta y pura
dessota un dosser,
ab sostre de canyas,
catifa de vert,
cortinas, que Ariadna

teixia per ell,
espera una Reyna
del trono al heréu,
y 'ls àngels li portan
al bon Jesuset.

Allí está Maria!
sos llavis de mel
may deixan la galta
del tendre infantet.
A festas y besos
se 'l menja en Joseph.
la mula s' estira
per véurerlo bé;
y 'l bou, que no tasta
l' aulfals de content,
anyell per lo manso,
escalfa ab sa alé
las fredas cametas
del bon Jesuset.

Palau se transforma
lo estable, y en ell
hi cantan Hossanas
los àngels del cel.
No surt de sa cova
lo llop més ferest:
las altas congestas
son totas relluhents,
las rosas se badan,
refila l' aucell,
los arbres s' enjoyan
ab fruyts primerenchs,
y cantan cigalas
pel bon Jesuset.

La lluna li atansa
son cercle rialler
com súbdit que 's postra
devant del seu rey.

D' enveja s' aixeca
lo Sol matiner.
Pastors y pastoras
devallan corrent,
remats abandonan,
y trian anyells,
viram y bandolas,
puig diu que de fret
tremola entre pallas
lo bon Jesuset.

La tera del Assia
travessan tres Reys,
seguint á un nou astre
de tots lo més lluent,
que 'ls guia y s' atura
devant de Betlém.
De dret á un estable
se 'n van llurs camells;
un nen allí hi troban,
y ofrena d' encens,
y d' or y de mirrha
li fan con á Deu;
pus volta una aureola
al bon Jesuset.

Y pus á las dotze
vuy baixa del cel,
Aquell qu' esperava
lo Vell Testament;
Aquell que adoravan
la terra y 'ls estels,¹
Aquell, que visita
rebé de tres Reys;
ab gayas tonadas
ninetas cantéu.
vosaltras, dels ángels
lo chor complement,
canteu la vinguda
del bon Jesuset.

DAMÁS CALVET.

À MA PRIMERA BALLADORA

¡Mireu si es molt de xicota!
ahir que 'm vas atrapar
mentres feyan las balladas
al espayós envelat,
y quan mon magi vagava
per las regions ideals
voltant com devanadoras,
voltant sense parar may,
tú, vingueres, Marieta,
balladora fins allá,
dihentme (si us plau per forsa)
que ab tu ballés... aquell vals.
¡Jo ballar! ves que dirian
los parents de assi y d' allá
al veure que á mí, tan místich,
m' hi haguessen arreplegat.
Jo bé prou que m' esmunyia,
prou te deya que no pas,
mes tú, mossa impertinenta,
m' agafares de las mans,
tan si com no m' aixecares
y 'm vares arrossegar,

transportantme entre parellas
que reyan mitj d' amagat.
Jo voltava, tú voltavas,
voltavam tots dos plegats.
Jo voltava y no ballava
y tú ballavas bé 'l vals.
Sols vaig sentir dos tocadass,
després no més, perquè 'l cap
tant va comensá á rodarme
que no 'l pogui deturar;
mes tú, mossa perfidiosa,
seguias sentme voltar;
llevors vas arrossegar-me...
perqué á terra 'm deixí anar.

. . . . .
Fins que 'n sápigas, Marieta,
no vulgas ferme ballar
puig també un' altre vegada
m' haurias d' arrossegar.

E. M. B.

UN MAQUINISTA DEL T. B. F.

Á MON BENVOLGUT AMICH EN JOSEPH PIN Y SOLER

L arribar lo tren de Fransa, que surt de Porthou á la una de la tarde, á la estació de Pineda, en Met, lo fagonista; que acabava de tirar un rajolí d' oli als cilindres, digué al maquinista:

—¿Voldria saber, Joan, porque heu xiulat entre Calella y Pineda?

—Tú, cuydat d' untar y fagonar; no 'n tens res que fer.

La campana de la estació tocá tres batalladas, lo maquinista feu un xiulet estrident; lo tren emprengué sa feixuga marxa, augmentant de velocitat, en mitj de glopadas de fum y vapor vomitadas pel respir del monstre.

L' endemá, al mateix punt, entre las duas estacions de Pineda y Calella, lo mateix xiulet se sentí, si be curtet, prou timit, com si un animal fos sobre la vía.

En Met llambregava via enllá; res veyá que pogués motivar aquell senyal. Alashoras se mirava molt sorprés á en Joan, sense gosarli preguntar, diguent en sí: y ara!... qué li passa!... vaya un capritxo!... es molt singular!...

Hi havia dias que aquell xiulet semblava tan humil, tan vergonyós, que ab prou feyna 's percibia, fins que parà del tot; en Joan se deixà de xiular.

—Vaja! alguna li 'n passa, pensava 'n Met... ja parirà!...

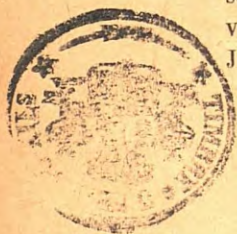
*
* *

En Joan podia tenir llavors uns 40 anys; era un dels maquinistas més antics del carril de T. B. F.; molt estimat dels seus principals, fent sempre be sa obligació.

Lo coneguí á Saragossa, á la posada de Montserrat, plassetta de la Catedral, hont s' hostaltan molts maquinistas del ferro-carril del Nort. Anava en tren de mercaderias de Saragossa á Pamplona. Solia arribar cap á la vesprada, entre vuyt y nou. A voltas passavan tres y quatre dias que no 'l veyam, perque seguia fins á Alsasua. A taula, pel sopar, se posava al costat meu pera parlar catalá. Era barceloni, tenia la familia á Barcelona, dona y tres criaturas, allotjada en un segon pis de la Barceloneta. Parlavam de nostra estimada Catalunya, me contava sos viatjes, en nits d' hivern, per aquellas fredas montanyas, envolcallat dins la boyra glacial del Ebro; tormentas, rufagadas, huracans de neu enlayrada pel torb, agullas de gebre que penjavan de sa barba, malgrat l' escalf que radiava de la máquina...—¡Quín ofici més pénós... ¡qué se 'n ha de ser de ferreny pera resistirhi!... Si encara pogués correr per Catalunya; reveurer alguna qu' altre vegada la Cisa y petonejar mos fillets... alabat sia Deu!... mes, veures tant lluny!... sentir á parlar sempre castellá!... cregui qu' es pera mi un desterro ben sensible! Fa temps qu' he demanat de correr de Saragossa á Barcelona... no ho puch lograr!... fa més d' un mes que no he vist los de casa!...

*
* *

Molt temps després d' haver conegut en Joan en la posada de Montserrat, anant jo á Barcelona, un dia de primavera, quina fou ma sorpresa, durant los pochs minuts de parada, á l' Empalme, de reveurer, plantat sobre la locomotora del tren de marina, á mon amich Joan, quin, al coneixem, baixá tot seguit de la máquina.

—Vos per eixas terras! li diguí... toquéula.

—No, tinch las mans massa greixosas.

—No importa: las mans d' un home de be com vos, sempre s' apretan ab plaher... Se las fregá ab borras de cotó, encaixàrem.

—Demá seré lliure; vingui á veurem á casa meva, Barceloneta, carrer de Mar, 20, 2; coneixerá la dona y mos fillets; ne tindré tota vera alegria... Ja ho veu, he lograt mon desitj: corro de Portbou á Barcelona.. Tocá la campana... Vaja! estiga bonet... m' he alegrat molt de veurel.

Torná pujar á la máquina y jo al meu vagó. Se sentí dos xiuets estridents repercutits per aquellās cloteradas; los dos trens se posáren en marxa, llensant glopadas de vapor, á través l' arbreda atapahida dels marges del Tordera, fugint, un vers lo litoral, l' altre vers l' interior.

* * *

Eix llarch camí de Barcelona á Portbou y de Portbou á Barcelona, en Joan lo sabia de memoria, l' hauria fet á ulls cluchos; lo recorria duas vegadas al dia, sortia pel tren de las cinch del matí de Barcelona, tornanthi á las vuyt del vespre.

En Joan no passava de 40 anys, mes aparentava ser més vell de lo qu' era: alt, sapat, ferreny, pelut, de forta musculatura; carácter sério, melancólich, casi trist; eixa vida que portava, quieta, monòtona, sempre de peus, la contínua trepidació de la máquina que per forsa ha d' influhir en lo cervell, en mitj de la polsaguera, greixum, polsim y fum del carbó, havia donat á sa fesomia un ayre de bonatxás, de resignació, que feya ressortir més encara la tristesa de sa mirada. Era l' home que te sols lo sentiment de sa forsa, pero sense voluntat, que ha abdicat sas facultats morals, que s' ha identificat ab lo monstre que guia, que s' ha tornat máquina com ell. Aixó si, li te carinyo, lo cuyda, lo frega, l' unta, l' acaricia per tenirlo sempre ben amansat, ben amanyaguit, no 's fia gayre de son fogonista, en Met; es penetrat de la responsabilitat que pesa sobre d' ell; sab que tots los viatjants del tren li tenen confiadas llurs vidas... Y tan poch que guanya!... mentres puga sempre treballar!... encara!... mes quan vinga la vellesa!...

Després de cumplida sa tasca diària, al arribar á Barcelona, á las nou de la nit, en Joan 's dirigeix á la Barceloneta, á casa seva, no gayre lluny de la estació. Al deixar la màquina ja no es el mateix home: la influencia del monstre que 'l domina, de qui n' es esclau, disminueix á mida que se 'n aparta y que 's va apropant de sa estimada muller y sos fillets, dos nins y nin, tres angelets guapíssims, rossos com un fil d' or; lo més gran té vuit anys... Poja l' escala, brut, enmascarat com un escura-xemeneyas; se li veu sols lo blanch dels ulls y de las dents.

La Cisa ja sab l' hora, lo sent á pujar, ja té la porta del pis oberta y l' espera al replá de l' escala ab la quitxalla; ell va pujant y ans d' arribar á dalt, 's posa las mans juntadas á la boca, fent lo llop; hú! hú! Sos fillets esporuguits, al veurer aquella cara enmascarada, s' arrapan á las faldillas de llur mare... ell 'ls hi vol fer un petó... oh cá! ... tots ben amagadets sota 'l davantal de la Cisa, quina s' enfada, rihent:—Deu meu de bordegassos!... es vostre pare!... Quin gust també d' espantármels aixís!... may tindrás seny!...

Quan está en Joan dos ó tres dias fora de casa per anar alguna vegada de Portbou á Tarragona, que torna ben enmascarat, aixafat, rendit, al entrar, sol fer hú! hú! perquè 'l gran li va dir un dia qu' era un llop. Aixó l' alegra de veurels fugir esporuguits per no deixarse petonejar pel llop.

La Cisa ja li té la gibrella plena d' aygua calenta, ab un bossí de sabó de cuyna, toballó ben blanch que fa 'l layra de bugada... en Joan s' hi rebeja treguéntse lo crostám de polsim de carbó que fa tornar l' aygua negra; y quan té la cara ben neta, sos fillets vergonyosos se 'l miran... es lo pare! diu lo gran .. y corre abrassarlo... llur mare l' hi acampanya las dos mes petites que hi van, fent lo peterrell... ell se 'ls posa damunt sos genolls, omplintlos de petons. Ja la taula es parada; la Cisa hi posa una grasalada de sopa que al destaparla ompla la estancia de fumerola apetitosa; després una plátara de patatas bullidas, ab enciám d' escarola.

Aquella hora, per en Joan, rodejat de la seva familia, es un cel; ja no pensa ab lo monstre; ja ha oblidat sas fatigas, arremet dins son niu ben tou, ben calentet, al costat de sa muller, de sos fillets que

tant estima. Havent sopat, la Cisa porta las criaturas al llit; ell fa un cigarret, y acabat se 'n van á retiro; puig demá hi ha matinas: lo monstre l' espera impacient; es gelós, anyora sas caricias... á las tres ha de ser á la estació, ab en Met, á donarli sa racció de carbó á fi de tenir la deguda pressió á l' hora reglamentaria.

* * *

Un diumenge de Novembre, aní á visitar la familia de mon amich Joan, després de molt temps que no l' havia vista; trobí marit y muller tristos, neguitosos, com si tinguessen una criatura malalta. Res d' aixó; tots tenían salut, ¡gracias á Deu! Aquella tristor provenia d' un fet singular, que no 'm va sorprendrer, puig ja coneixia de temps llur bondat y bon cor. Veuselaquí.

Entre Pineda y Calella, á pochs passos del carril, s' hi veu una caseta de dos pisos ab una eixida que dona al mar, al peu de l' eixida un jardinet tancat de paret que s' atansa fins uns deu metres de la vía. Al passar lo tren, desde la finestreta del vagó 's domina aquell jardí molt ben cultivat, dividit en quatre feixas separadas per caminets en-sorrats, vorejats de rosers florits de rosas molsosas de Bengala y nombrosas especies exóticas. A la primavera, sobre tot després d' un dia plujós de calor tèbia, lo tren, al passar s' emportava un effluvi de flayre suáu com d' essencia de rosa d' Orient, que feya ensumar y treure 'l cap á més d' un viatger.

En Joan al sortir de la estació de Pineda, ans de passar devant lo jardí, girava 'l cap aspirant ab delicia aquella dolça fragancia.

En Met, lo fogonista, devia tenir l' olfat massa fet á ranció d' oli de máquina, puig que may se 'n va adonar.

Aquella alenada embalsamada, atesa la rapidés del tren, era instantánea, de sensació fugás, agradable, que s' aspirava ab gust.

Per en Joan, aquella olorada fugitiva de fina essencia de rosa, en mitj del negre fum y feter del carbó, produhia en sos naríns un contrast tan marcat, que un lleuger somriure de plaher 's dibuixava en sos llabis; 's passava la má enmascarada sota 'l nas, ensumant, com si vingués de traguejar un rajolí de vi ranci d' Alella.

Passat, ja no hi pensava més.

No obstant, en la monotonía de son viatge d' anar y venir, aixó de passar devant la caseta y jardí perfumat, era per ell no sols una dis-

tracció, mes també un desitj qu'esperava ab plaher; li sabia gréu de passar tan depressa; si hagués gosat hauria disminuït la marxa del tren.

Una tarde vegé en lo jardí una senyoreta, ab una arregadora á la má, que arruixava los rosers. No la pogué distingir bé; mes li semblá joveneta y guapa.

Un altre dia la vegé al terradet ab una senyora de mes edat. Los dias següents la solia veurer darrera dels vidres, á una de las duas finestras balconeras del primer pis, com si cusís ó brodés.

A las nou del vespre, al arribar á casa seva, ho contá tot sopant á la Cisa. Li feu la descripció d'aquell jardinet plé de rosas; d'aquella caseta aixirida, enlluhida, tota blanca, hont veyá sempre, al passar, cada dia á la mateixa hora, una senyoreta molt guapa, pàlida, de cara malaltissa, vestida de blanch, com un colóm. Solament una vegada l'havia vista al jardí, arruixant las rosas; mes desde aquell dia solia veurer sols sa cara darrera dels vidres del balcó.

—¡Ay! ¡pobre senyora! no tindrà gayre salut, digué la Cisa... ¡ja la planyol...

—¡Si sabesses lo perfúm que fan las rosas d'aquell jardí!...

—Y bé... ¿qué?... que n'hem de fer del perfúm d'aquellas rosas... Pera mi, val més la farúm que fás del fum de carbó de pedra quan vens de viatge, y pera tú també.

—Tens rahó.

En Joan cargolá son cigarret, l'encengué, molt pensatiu, llensant volutas de fum al sostre. Las criaturas ploravan; llur mare los portá al llit. Al poch rato de adormits, hi anáren també ells.

Cada dia, pel sopar, després de parlar de cosas indiferentas, intervenia la caseta, lo jardí y aquella cara de joveneta tant pàlida de darrera dels vidres. Fins la Cisa s'hi interessá: Fou ella que li'n parlava, preguntantli:

—¿L'has vista abuy?

—Sí, 's passejava pel jardí, una senyora de més edat li donava 'l bras. Al passar lo tren ha alsat los ulls, mirantsef... Té cara de cera... es molt jove... ben segur que no passa de vint...

—¡Pobre noya!... l'altra será sa mare... no dehuen esser del país... haurán llogat aquella caseta pera respirar 'ls ayres purs de la costa... serán estrangeras...

—Be ho sembla... y la conversa girá de cosas indiferents.

Passaren dias y més dias, cumplint en Joan sa tasca, corrent de Portbou á Barcelona y de Barcelona á Portbou; al passar 's mirava la finestra de la caseta tot aspirant la fragancia de las rosas. Quan no veyá la nina cusint ó brodant darrera 'ls vidres 's posava trist, mal humorat, durant lo restant del camí.

Lo desitj de véuerla fou tant gran que un dia, al passar, portá la má instinctivament al xiulet de la máquina, com per cridarla. En Met esparpellegava la vista vía enllá; res veyá. Al sentir lo xiulet de la máquina, la cara pàlida malaltissa, 's placava darrera 'ls vidres... en Joan somrehia content... l' havia vista, ja 'n tenia prou.

—Y donchs, li digné la Cisa, ¿l' has vista abuy?

—Sí, pero m' apar molt decayguda... ¡Pobre noya!... quan las rosas de son jardí s' esfullarán... ¡alashoras nos deixará!

'Ls dos se posaren tristos.

Era á la fi d' Octubre. Las arbredas del Ter y del Tordera havian prés aquell color esmortuít de groch pàlit, sobresortint tons rosats y vermellenchs d' algun cirer y pámpols enfilats per las pollancredas. Las fullas s' anavan desprenent de una á una, voleyant tremolosas, encatífant las closas y voreradas dels rius. Las que queyan sobre la vía eran escombradas per l' uracá impetuós del tren, quin deixava darrera d' ell, al passar, un torbelli de polsaguera y fullám que s' enlayrava barrejat ab volutas de vapor blanquinosas, atormentadas, esfilagarsadas, del esbufegar del monstre.

Feya dias que 'n Joan ja no xiulava; las finestras de la caseta eran mitj closas; no s' hi veyá ningú. Los rosers del jardí, entre la secada y lo vent gelíu, se corsecavan; las rosas torsían lo coll, y llurs petals cobrían los caminets.

Una tarde de un dia de Novembre, núvol, trist, de un cel rúfol, al passar lo tren, en Joan vegé un home que 's dirigía envers la caseta, portant sul cap—una atahut tota blanca.

Aquella nit, lo maquinista, al pujar l' escala del pis, no feu lo llop. Entrá callat, neguitós; ni gana tingué per sopar.

La Cisa ni sisquera li va preguntar lo motiu de sa tristesa... ja s' ho presumia.

—¡Pobre noya!... es al cel, ¿fá?

—Si, he vist l' atahut... tot está tancat y barrat... los camins del jardí son encatífats de fullas de rosa... també los rosers 's van morint... ¡fan com ella!... y las llágrimas humitejavan llurs ulls...

¡Quin sopar més trist y callat!... Havent sopat, la Cisa feu agenollar los tres angelets rossos com l' or en Joan 's tregué la gorra, y ab molt reculliment; resaren un parenostre per la difunta; moments després 'ls despullá y los portá al llit. La més petita s' adormí tot seguit. Sa germana que tenia quatre anys demaná sa nina de cartró; sa mare li portá; ella la fica al llit, ben acotxadeta al costat seu, li feu un pe-tonet.—Mamá, ella també vol fer non non...—Si filla, dorm... y alsant los ulls al cel, encomená sos fillets adormits al bon ángel de la guarda.

C. BOSCH DE LA TRINXERIA.

La Junquera, 5 Janer 1889.

